

Meer gezinnen en minder jongvolwassenen verhuist

WONINGMARKT

In de periode juli 2015 t/m juni 2016 verhuisden in Nederland 1,73 miljoen personen, 112.000 (7 procent) meer dan in dezelfde periode een jaar eerder. Na een minimum in 2012/2013 is het aantal verhuisde personen jaarlijks gemiddeld met bijna 6 procent gestegen (figuur).

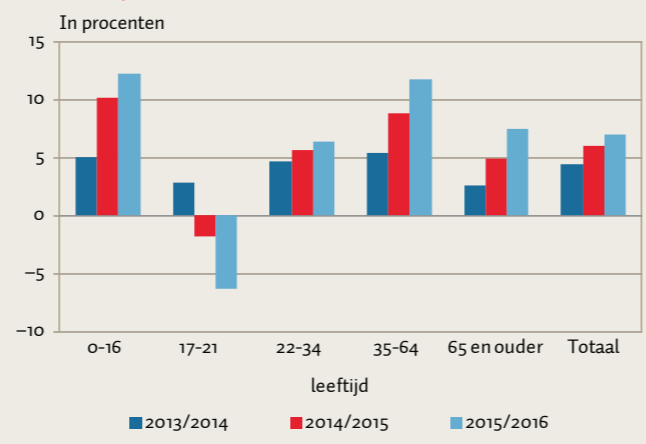
In de leeftijdsgroepen 0 tot 17 jaar en 35 tot 65 jaar steeg het aantal verhuisde personen het afgelopen jaar met circa 12 procent. In het voorgaande jaar was dat 9 procent. Eind 2013 waren ongetrouwde stellen de eersten die meer dan in de voorafgaande periode een nieuwe stek gingen betrekken. Dit waren vaak twintigers en dertigers die hun eerste woning kochten of van huurwoning wisselden. Vanaf de tweede helft van 2014 zijn het met name de echtparen van middelbare leeftijd met thuiswonende kinderen die ook weer meer gingen verhuizen. Deze trend zet zich in 2015/2016 voort. Ruim twee derde van de stijging van het aantal verhuisde personen komt voor rekening van gezinnen met kinderen.

Opvallend is dat er het afgelopen jaar 14.000 minder 17- t/m 21-jarigen (6 procent) verhuisden dan in het voorgaande jaar. Bij de 18-jarigen was de daling zelfs 13 procent. Deze daling hangt waarschijnlijk samen met het in 2014/15 ingevoerde nieuwe studiefinancieringsstelsel dat voor nieuwe studenten de basisbeurs als gift vervangt door een lening. Uitwonend studeren wordt daardoor per saldo relatief duurder. Nieuwe studenten hebben er mogelijk voor gekozen eerst vanuit het ouderlijk huis te gaan studeren, in plaats van naar de universiteitsstad te verhuizen.

Een deel van het hogere aantal verhuizingen kan worden toegeschreven aan verhuizingen van recent geïmmigreerde Syriërs. Het afgelopen jaar waren dat er 29.000 tegen 12.000 in de voorgaande periode.

• CAREL HARMSSEN (CBS)

Verandering in aantal verhuizingen ten opzichte van het jaar ervoor

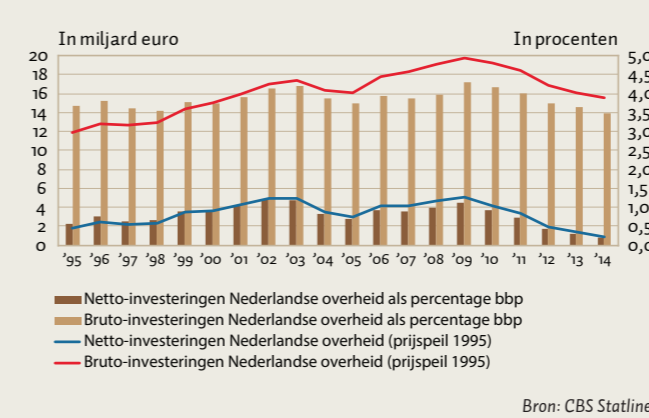
Ontwikkelingen in de overheidsinvesteringen

OPENBARE FINANCIËN

De figuur geeft vier maatstaven voor de omvang van overheidsinvesteringen weer. De overheid bestaat bij alle vier maatstaven uit de totale overheid, oftewel de centrale overheid, lokale overheden en socialezekerheidsfondsen tezamen. De bruto-investeringen (lijnen, gemeten op de linkeras) zijn een maatstaf voor de groei van de publieke kapitaalgoederenvoorraad, zonder dat er rekening is gehouden met het feit dat afschrijvingen de waarde van die voorraad verminderen. De netto-investeringen houden wel rekening met de waardevermindering door afschrijving en zijn zodoende

een maatstaf voor de waardetoeename of -afname van de publieke kapitaalgoederenvoorraad. De publieke kapitaalgoederenvoorraad bestaat uit activa die meer dan één jaar worden gebruikt in het productieproces en die tot stand zijn gekomen door publieke investeringen. Het effect van de crisis is bij de bruto- en netto-investeringen duidelijk zichtbaar. Vanaf 2005 is er sprake van een stijging, na 2009 is er een permanente daling. In 2014 liggen de bruto-investeringen op het niveau van rond het jaar 2001. De netto-investeringen waren nog niet eerder zo laag als in 2014, waardoor de waarde van de publieke kapitaalvoorraad nog maar net op peil wordt gehouden. De bruto- en netto-overheidsinvesteringen als percentage van het bbp bevestigen deze patronen (kolommen, gemeten op de rechteras). Er is dus geen sprake van teruglopende investeringen, alleen omdat het bbp lager is. Op basis van deze cijfers kan geen conclusie worden getrokken over het gewenste niveau van overheidsinvesteringen. De een zal hierin het risico zien dat de overheid te veel kortetermijnbeleid voert en bezuinigt, een ander ziet de kans om bij overheidsinvesteringen overbodige uitgaven te beperken. • BERT HOF (SEO ECONOMISCH ONDERZOEK)

Overheidsinvesteringen 1995-2014

Veranderingen in pensioenopbouw

ECONOMIE & SAMENLEVING

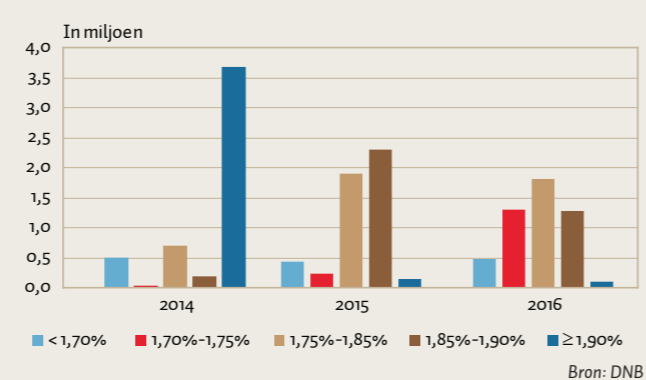
Een groot gedeelte van de pensioenregelingen bij pensioenfondsen is momenteel gebaseerd op zogenaamde uitkeringsovereenkomsten (*defined benefit*). Hierbij bouwen deelnemers gedurende hun dienstverband elk jaar een deel van hun pensioenuitkering op. Als we specifiek kijken naar regelingen bij pensioenfondsen met deelnemers die pensioen opbouwen dan blijkt dat begin 2016 het overgrote deel van deze actieve deelnemers dit doet op basis van het gemiddelde loon (middelloon), namelijk 5 miljoen deelnemers, tegenover 13.000 deelnemers op basis van het laatst verdiende loon (eindloon). Daarnaast zijn er 409.000 actieve deelnemers met een premieregeling (*defined contribution*), waarbij deelnemers niet een uitkering opbouwen maar een bepaald bedrag sparen waarmee zij bij pensionering een pensioen aankopen. Ruim 92 procent van de actieve deelnemers bouwt dus pensioen op aan de hand van een middelloonregeling.

Binnen een uitkeringsovereenkomst is het percentage waarmee de pensioenuitkering jaarlijks wordt verhoogd een belangrijk maar relatief onbekend onderdeel van de pensioenregeling. Vanaf 2015 zijn de maximaal fiscaal gefaciliteerde opbouwpercentages per dienstjaar verlaagd (het zogenaamde Witteveenkader 2015). Voor een middelloonregeling is het fiscaal maximale opbouwpercentage voor het ouderdomspensioen vastgesteld op 1,875 procent. Met 40 dienstjaren wordt dan een pensioen opgebouwd van 75 procent van het gemiddelde loon. Mede door deze fiscale aanpassing zijn de opbouwpercentages in veel pensioenregelingen verlaagd. Figuur 1 toont het aantal deelnemers bij pensioenfondsen per opbouwpercentage voor de jaren 2014, 2015 en 2016 bij middelloonregelingen.

Begin 2014 was het opbouwpercentage van 3,7 miljoen actieve deelnemers hoger dan of gelijk aan 1,9 procent. Vanaf 2015 is het opbouwpercentage van vrijwel al deze deelnemers verlaagd en bouwt een zeer beperkt aantal actieve deelnemers pensioen op met een hoger opbouwpercentage dan het fiscale maximum. Begin 2016 zijn de opbouwpercentages verder verlaagd. Zo waren er begin 2015 ruim 700.000 deelnemers met een opbouwpercentage lager dan 1,75 procent; begin 2016 was dit aantal gestegen naar ruim 1,8 miljoen deelnemers.

• WILLEM JAN WILLEMSE (DNB)

Aantal deelnemers bij pensioenfondsen per opbouwpercentage

De risico-inschatting van beleggingsproducten

FINANCIËLE MARTKEN

Crowdfunding is een nieuw financieel product. De tijd moet nog uitwijzen hoe groot de daadwerkelijke risico's zijn, zoals het aandeel niet-afgeloste leningen.

Ruim 900 investeerders gaven in een online-enquête van de AFM en vijf crowdfundingplatformen aan hoe groot zij het risico inschatten dat ze een (groot) deel van de inleg kwijtraakten voor vijf verschillende beleggingsproducten (figuur). De geënquêteerden investeren in een of meerdere crowdfundingprojecten waarbij een rendement in geld in het vooruitzicht wordt gesteld. De helft van de geënquêteerden in deze steekproef belegt ook zelfstandig – zonder advies of vermogensbeheer – in andere producten en een op de zes belegt niet naast crowdfunding.

De risicobeoordeling van crowdfundingprojecten komt redelijk overeen met die van beleggingsfondsen in Nederlandse aandelen. 24 procent beoordeelt investeren in crowdfundingprojecten als een groot of zeer groot risico en 39 procent beoordeelt het risico als klein of zeer klein. 21 procent vindt investeren in een beleggingsfonds een groot of zeer groot risico terwijl 21 procent hier een klein of zeer klein risico in ziet. Het risico van beleggen in aandelen uit de AEX en Turbo's wordt hoger ingeschat, respectievelijk 41 procent en 73 procent vindt het risico groot of zeer groot. Daarnaast beoordeelt 39 procent het risico van investeren in crowdfunding als klein of zeer klein tegenover 6 procent bij Nederlandse aandelen. Investeren in Nederlandse staatsobligaties wordt als minst riskant gezien: 75 procent beoordeelt dit als een zeer klein risico.

Deze risico-inschatting wordt gedeeld door de particuliere beleggers uit de AFM Consumentenmonitor 2013. Uit een representatieve steekproef van 682 particuliere beleggers kwamen dezelfde risico-inschattingen van deze beleggingscategorieën – exclusief crowdfunding – naar voren.

• DAVID MINTJES, STEFANIE DE BEER EN WILTE ZIJLSTRA (AFM)

Inschatting kans op verliezen

